

Sándor Iván

Akkor és most

Ötven éve ugyan nem, de három évtizede szerzője vagyok a *Forrás*nak.

Füzi Lacival a nyolcvanas évek közepén ismerkedtünk meg. Rövidesen felgyorsultak a história eseményei. Nyolcvannyolc végén felhívtam Lacit telefonon. Követném a rohanó eseményeket, mondtam. Havonta írnék naplót a készülő változásokról a történelem-politika-irodalom összefüggéseiben.

Laci akkor még nem volt főszerkesztő, de rávágta: küldjed, közöljük.

Így született meg a „rendszerváltásnak” nevezett évek dokumentuma: a nyolcvankilences-kilencvenes-kilencvenegyes év eseménykövetése. Három kötetben megjelent.

A hónapok első két hetében írtam a Naplót. A második két hétben regényt és esszékönyvet. A három év alatt a dokumentumsorozat mellett jelent meg (még a régi) Magvetőnél az *Arabeszk*, s már a Jelenkornál a *Vég-semmiség (A föl nem fedezett Bánk bán)*.

A naplófejezeteknek erős visszhangja volt. Az akkor még mérvadó Kossuth rádióban Varga Lajos Márton műsorában havonta szemlélzte Ilia Mihály.

2000-ben *Menekülő évek* címmel megjelent a második kiadás. 2014-ben *A kő visszahull* címmel a harmadik.

Lapozgatom az egykori köteteket. Ráakadok egy mondatomra: harminc év múlva úgy olvashatja majd az utókor, mint a rohanó évek korszakdokumentumát.

Érdekes, hogy olvasóként saját utókorom vagyok. A mai értelmezési horizontból rálátok az akkorira. Természetesen szűkebb volt. De találtam egy szókapcsolatot, ami jellemezte az akkori időket, és jellemzi a máit is: „kitartott labilitás”. Mögötte az van, hogy miért kellett úgy történnie a hajdani eseményeknek, és miért *így* a maiaknak. Ezt neveztem a későbbi tapasztalataim alapján: szokásos időnek – szakadéktérnek a magyar történelemben.

Miért kellett annak megtörténnie, hogy 1990 után a kormányok, az ország sorozatosan buktak bele az évszázados álom megvalósíthatóságába, a nyugati világhoz való tartozásba?;

miért, hogy a lakosság belenyugodott ebbe?;

miért hatástalanok a szellemi törekvések-ajánlatok?;

miért, hogy a külső függéstől megszabadulva is (náci Németország, Szovjetunió), főképpen 2010 óta tragikus gyorsasággal távolodunk a demokratikus európai világtól, jogrendszerétől, eszményeitől?

Írtam a három éven át vezetett, s a lapban havonta közölt Naplóimban minderről úgy, ahogy akkor láttam, ahogy akkoriban sejtettem.

Ma már van történelmi távlatom, hogy összefoglaljam az okokat néhány mondatban is;

száz éve, s még hosszabb történelmi távon nem volt tapasztalat-gyakorlat a demokratikus kormányzási technikákban;

száz éve, és még hosszabb történelmi távon nem tudott kialakulni az a demokratikus ethoszú polgári bázis, amelyikre az új törekvések támaszkodhattak volna; – ez vezetett már az első kormány kudarcához is;

száz éve nem tudták a baloldalon megtanulni és alkalmazni a demokrácia körülményei közötti eredményes tevékenységet, mert a história nyomásában, aztán a külső hatalom láncán függve működhettek csak;

mindezek hozzájárultak, hogy a demokrácia szellemi alapvetései-iránymutatói nem tudtak hatással lenni a napi politikai gyakorlatra;

a lakosság jelentős részének ily módon nem volt semmiféle méritenivalója a nyugatias-demokratikus magatartásokból, szorítkozott a mindenkori politikai erő előtti főhajtásra, a közönyre;

az új évezred második évtizedének újabb korszakváltásában, a szélsőjobb-
oldali előretörés közepette kialakult helyzetet kihasználva, a régi rossz emléktű
rendszerek mintájára – a kelet-közép-európai nemzetek nyomorúságának (Bibó)
roncshagyományait követve újabb egyeduralkodó rendszer útvesztőibe került az
ország.

Laci szerkesztői teljesítményei nélkül sem harminc éve, sem most nem jelen-
hettek, nem jelenhetnének meg ezek a korszakdokumentumoknak szánt gondo-
lataim. A *Forrás* az ő felkérésére minden új esztendőnek a januári számban közölt
vezetőírással vág neki. Mindaddig, amíg a história és éveim terheit cipelni
tudom.